

„MENZAPIAC”. A KERESLET ÉS A KÍNÁLAT TÍPIKUS JELLEMZŐI

Jelen¹ kötet a gyermek-közétkeztetés gyakorlatát sok szempontból helyezi górcső alá, e tanulmány a gazdasági szempontokat helyezi előtérbe, az étel előállítását és fogyasztását mint gazdasági cselekvést értelmezi.² A közgazdasági közelítés során a gyermek-közétkeztetés hatékonyságára fókuszálunk, illetve, hogy mely intézmények segítik, illetve fékezik a hatékonyságot. Hatékonyság alatt a már a gazdálkodás fogalmában is megbúvó azon törekvést értjük, hogy gazdasági cselekvő a rendelkezésre álló (szűkös) erőforrásokból a lehető legnagyobb jólétet hozza létre.³

A gyermek-közétkeztetés kínálata – szociális szempontok okán – a települési önkormányzatok törvény által meghatározott kötelezettsége. Az állam által nyújtott közszolgáltatások jellemzően a lakosság valamely alapszükségletének kielégítését közérdekből garantálják (Hoffman 2009; Lapsánszky 2009).

A közszolgáltatás keretében nyújtott javak – közgazdasági értelemben – lehetnek magán- vagy közjavak.

Samuelson (Samuelson 1954) nyomán a magánjavak és közjavak megkülönböztetése az 1. táblázatban is látható két kritérium alapján szokásos. Versengésről a fogyasztásban akkor beszélünk, ha az egyik fogyasztó fogyasztása korlátozza más fogyasztását az adott jószágot illetően. Így például, ha A fogyasztó megeszi a szendvicset, azt B már nem tudja elfogyasztani, ezzel szemben, ha A látja a vi-

1 Hivatkozás erre a tanulmányra: Kelemen Katalin: „Menzapiac”. A kereslet és a kínálat tipikus jellemzői. In: Báti Anikó (szerk.): *Menzadimenziók. A gyermek-közétkeztetés társadalmi beágyazottsága*. (Néprajztudományi Könyvtár 2.) Budapest: BTK Néprajztudományi Intézet, 2023. 151–171. p.

DOI: <https://doi.org/10.61380/978-963-567-072-7-06>

© 2023 Szerő(k), Levelező szerző: kelemenk@ajk.elte.hu

Kulcsszavak: gazdaságsszociológia; társadalmi kontextus; beágyazottság; vállalkozók és vállalkozások.

² A szerző az ELTE ÁJK Közgazdaságtan és Statisztika Tanszék egyetemi docense. Jelen tanulmány „A gyermek közétkeztetés társadalmi beágyazottsága” című, az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete és az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet interdiszciplináris konferenciáján (2022. június 21–22.) elhangzott előadás írott változata.

³ A gazdasági hatékonyság definiálására leggyakrabban Pareto névéhez köthető megfogalmazás használatos: Ha senki jóléte nem növelhető anélkül, hogy másvalaki rosszabb helyzetbe ne kerüljön (Samuelson – Nordhaus 2012: 4).

lágítótorony fényét, attól még B is láthatja, azaz utóbbi esetben nincs versengés. A másik kritérium a fogyasztásból való kizárás lehetősége. Oszthatatlan javak esetén, ha már létezik a jószág, senkit nem lehet kizárni a fogyasztásából, ilyen például a honvédelem. A tiszta közjavak esetében oszthatatlanságuk okán senkit sem lehet kizárni a fogyasztásból és versengés sincs, míg a magánjavak fogyasztása versengő, és van kizárás.⁴

1. táblázat: Magánjavak és közjavak

		Kizárás	
		Van	Nincs
Versengés a fogyasztásban	Van	<i>Magánjószág</i> (például ebéd, szemüveg, vakbélműtét)	
	Nincs		<i>Közjószág</i> (például honvédelem, közbiztonság, világitótorony, töltés)

Forrás: (Samuelson 1954 alapján)

A magán-, illetve közjavak megkülönböztetése azért lényeges, mert a jószág típusa meghatározza azt, hogy milyen módon hatékony az előállítás, a kínálata. A magánjavak előállítása akkor hatékony, ha a fogyasztók ugyan azt az árat fizetik és különböző mennyiséget fogyasztanak, a közjavaké pedig akkor, ha a fogyasztók különböző áron jutnak ugyanakkora mennyiséghez (Cullis – Jones 2003). Magánjavak esetében a mainstraim ökonómia azt feltételezi, hogy az ár és a keresett/kínált mennyiség leghatékonyabban a (tökéletesen versenyző) piacon határozódhat meg. Ezzel szemben a közjavak adagolása⁵ nem oldható meg a piac, azaz a magánszereplők által, mivel az oszthatatlanság és a kizárhatatlanság erősen késztet a potyázásra, azaz önként kevesen fizetnének a jószágért, így a közjavak kínálata az államra marad.

Közpolitikai okokból, a közérdeket figyelembe véve⁶ az állam azonban nem csak közjavak, hanem – mint a gyermek-közétkeztetés esetében is – bizonyos magánjavak elérhetőségét is garantálhatja. Ez esetben a szociális szempontok és a hatékonyság összeegyeztetése újabb kérdéseket vet fel. Dolgozatunkban e ma-

⁴ A két szélső pólus között találhatjuk az úgynevezett nem tiszta közjavakat, vagy vegyes javakat, ahol a magán és a közösségi jelleg keveredik.

⁵ Azaz az ár és a keresett/kínált mennyiség meghatározottsága.

⁶ Például a gyermekek életesélyeit nem szabad függővé tenni a szülők anyagi helyzetétől (Stiglitz 2000).

gánjóság közszolgáltatásként való adagolási mechanizmusát tekintjük át röviden. Először a gyermek-közétkeztetés iránti igény nagyságát meghatározó legfontosabb tényezőket vizsgáljuk, majd a kínálatot befolyásolókat.

A gyermek-közétkeztetés iránti kereslet és annak meghatározó tényezői

A gyermek-közétkeztetés iránti igény, vagy kereslet nagyságát több tényező határozza meg, illetve befolyásolja. Mindenekelőtt a demográfiai helyzet, az óvoda-, és iskolaköteles korú lakosság nagysága, életkor szerinti megoszlása, a szolgáltatás térítési díja, az alternatív lehetőségek elérhetősége és ára, a szülők jövedelmi helyzete, hogy csak a legfontosabbakat említsük. A következőkben e meghatározó tényezők alakulásának és hatásának trendjeit mutatjuk be.

Demográfiai tényezők

2. táblázat: A népesség száma és aránya korcsoportok szerint 2005 és 2020 január 1-én

	2005 (fő)	2005 (%)	2020 (fő)	2020 (%)
0–14	1598697	15,6	1421336	14,5
15–29	2168191	21,5	1659696	17,0
30–39	1431650	14,1	1271926	13,0
40–49	1352308	13,4	1587748	16,2
50–59	1413583	14,0	1235206	12,6
60–69	1048210	10,4	1295058	13,2
70–79	766021	7,6	859765	8,8
80–	337889	3,3	438790	4,5
Összesen:	10097549	100,0	9769526	100,0

Forrás: KSH STADAT, www.ksh.hu (Letöltés: 2022. 06. 04.)

A 2. táblázat adataiból kitűnik, hogy a hazai népességre is jellemző a fejlett országokban megfigyelhető trend, a népesség fogyása és ezzel párhuzamosan elöregedése, azaz a gyermekek és fiatalok száma és aránya is egyaránt csökkenő.

3. táblázat: Óvodás és közoktatásban részesülő gyermekek (fő)

	2001/2002	2010/2011	2020/21
Óvodás	342285	338162	322713
Általános iskolás	947037	758566	729300
Középiskolás	649118	662808	477016
Összesen:	1938440	1759536	1529029

Forrás: KSH STADAT, www.ksh.hu (Letöltés: 2022. 06. 04.)

Az óvodai, az általános iskolai, a középiskolai oktatásban részesülő gyermekek száma szintén csökkenő. Az óvodás gyermekek száma annak ellenére csökken, hogy az óvoda a 2015-ös tanévtől kötelező lett a három éven felüli gyermekek számára.⁷ A második dekád középiskolai tanulói létszámának csökkenése mögött a demográfiai hatásokon túl valószínűleg az is meghúzódik, hogy 2012. szeptember 1-től a tankötelezettséget a korábbi 18. évről a 16. év betöltéséig-re csökkentették.

A KSH adatbázisában *a gyermek-közétkeztetésben való részvétel* nagyságára vonatkozó adatokat csak az általános iskolai korosztály esetében leltünk fel, amelyek szerint a csökkenő gyermekszám ellenére a szolgáltatást igénybe vevők száma és aránya is növekvő volt az elmúlt 20 évben (4. táblázat).

4. táblázat: Étkeztetésben és napközi otthonos ellátásban részesülő általános iskolai gyermekek aránya

	2001/2002	2010/2011	2020/2021
Étkeztetés (%)	57,2	71,0	75,2
Étkeztetés (fő)	539811	538581	698833
Napközi (%)	39,4	46,1	54,3
1–4 évfolyam	67,0	78,7	87,6
5–8 évfolyam	11,1	12,0	20,4

Forrás: KSH STADAT, www.ksh.hu (Letöltés: 2022. 06. 04.)

⁷ https://eduline.hu/kozoktatasi/20190325_haromeves_kortol_kotelezo_ovoda (Letöltés: 2022. 06. 04.)

A részvételre vonatkozó adatokat ismerünk az OGYI Országos iskolai menza körkép 2008, 2013, 2017-es kutatási eredményeiből,⁸ amelyeket az 5. táblázat és az 1. ábra mutat be.

5. táblázat: A gyermek-közétkeztetés igénybevétele (%)

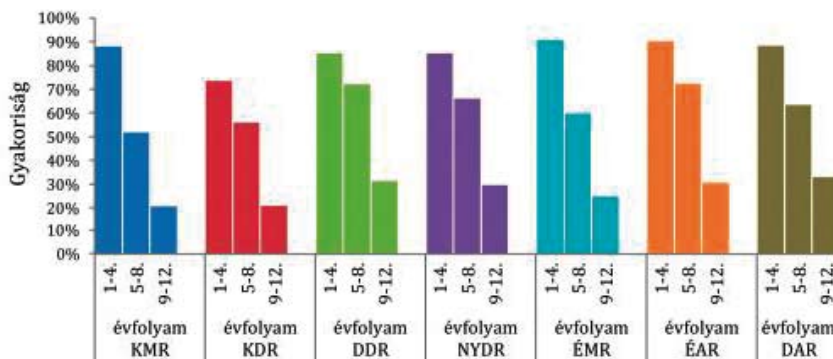
	2008	2013	2017
1–4 évfolyam	85	87	88
5–8	47	63	61
9–12	20	27	na

Forrás: OGYI Országos iskolai menza körkép, 2008, 2013, 2017. <https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

Az 5. táblázat adatai szerint is növekvő az igénybevétel aránya – minden korosztálynál.

Az is jól látható (1. ábra), hogy a gyermek-közétkeztetés igénybevételének arányát a gyermekek életkora erőteljesen befolyásolja.

1. ábra: A közétkeztetés igénybevétele az általános és középiskolákban 2013-ban.

Forrás: OGYI Országos iskolai menza körkép, 2013: 7, <https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

Minél fiatalabb korosztályról van szó, annál magasabb arányban étkeznek a gyermekek az (oktatási) intézményekben. Az óvodákban gyakorlatilag mindenki igénybe veszi a szolgáltatást, az alsó tagozatosok esetében is majd 90 %-os

⁸ Az OGYI felmérések Magyarország általános és középiskoláit területi szempontból reprezentáló mintán készültek. Lásd (a módszertant is): <https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022.16. 04.)

a részvétel, a felső tagozatosok esetében már kétharmad alatt marad, míg a középiskolás korosztály harmada sem étkezik az iskolában.

A gyermekek életkora meghatározza a szülők mozgásterét. Például óvodás gyermekek esetében a szülők, ha elégedetlenek, sem tudnak „lábbal szavazni”, azaz „kivonulni” és más szolgáltató szolgáltatását igénybe venni, ebben az esetben korrekciós mechanizmusként a „tiltakozás”, azaz a szülői aktivitáson keresztüli érdekérvényesítés marad.⁹

A kilépés, a lábbal szavazás lehetőségét a gyermek életkorán túl azonban más tényezők is befolyásolják. Ilyen az alternatív lehetőségek elérhetősége, azok ára, a szülők jövedelme, hogy a legfontosabbakra utaljunk. A gyermekszám csökkenése ellenére *a gyermekétkeztetésben résztvevők száma és aránya is nő*, azaz stabil, enyhén növekvő keresletet vehetünk számba.

Térítési díj

A közgazdaságtan a magánjavak piaci adagolásakor a keresletet a piaci ár függvényeként értelmezi, ahol normál esetben a piaci ár és a kereslet nagysága fordított arányban áll egymással, azaz minél alacsonyabb az ár, annál nagyobb a piaci kereslet. A jövedelem esetében pedig egyenes arányosságot feltételezünk, azaz a magasabb jövedelem nagyobb kereslettel jár együtt.

A települési önkormányzatok térítési díj ellenében kínálják a gyermek-közétkeztetést, és a térítési díj meghatározásakor szociálpolitikai szempontokat is figyelembe vesznek, hogy az alacsony(abb) jövedelem se legyen gátja a gyermekek mindennapi (egészséges) étkezésének az oktatási intézményekben. Bizonyos szociális helyzetekben további kedvezménnyel, vagy ingyenesen lehet igénybe venni a szolgáltatást.¹⁰ Azaz a térítési díj csak töredéke az előállítás költségeinek,¹¹ alatta marad a kínált jóság (étel) piaci árának, illetve az esetleges helyettesítő szolgáltatások piaci árainak is.

Mindebből az következik, hogy a szülők nagy valószínűséggel ennél olcsóbban nem tudják megoldani a gyermekek óvodai/iskolai étkeztetését, azaz, abban az esetben, ha a szolgáltatás minősége megüti az elfogadható szintet, irracionális a gyermeket nem menzára járatni. Ehhez képest – mint láttuk – a középiskolás korosztály már csak durván harmada, a felsősök kb. kétharmada menzás, a többiek

⁹ Hirschman 1995 fogalmi tipológiáját alkalmazza Molnár 2020.

¹⁰ Lásd: <https://csalad.hu/tamogatások/etkezesi-dijkedvezmeny> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

¹¹ Később részletesen elemezzük a finanszírozás struktúráját.

a szolgáltatás relatíve olcsó volta ellenére sem kérnek belőle, nagy valószínűséggel döntő többségben azért, mert (elsősorban) a gyermek számára nem elfogadható az ebéd minősége.

Az étel minősége

Az étel minősége sokdimenziós fogalom, vannak mérhető dimenziói (alapanyagok összetétele, tápértéke, egészségessége stb.), de kétségtelen, léteznek olyan nehezen mérhető, szubjektív, ám mégis a gyermekek szűkebb-tágabb környezetébe ágyazódott dimenziók, mint például az íz. Az objektíve mérhető dimenziókat a jogalkotó törekszik szabályozni (felhasználható alapanyagok típusai, arányai stb.),¹² a „finomság” kevésbé előírható. Arról sem feledkezhetünk el, hogy amikor eszünk, nemcsak tápértékeket fogyasztunk, hanem jelentéseket és szimbólumokat is.¹³

A tapasztalatok szerint a menza vonzó/taszító mivoltát az étel minősége mellett nagymértékben befolyásolja az étkezés módja, az étel elfogyasztásának körülményei, a tanárok, a konyhások viselkedése, az étkezésre fordítható idő stb.¹⁴ Hisz az evés, az étkezés nemcsak elemi szükséglet, hanem szorosan kapcsolódik a társadalmi kapcsolatokhoz, az étkezés a társadalmi együttlét fontos színtere, az étkezési szokásokban leképeződnek az emberi viszonyok (Losonczy 1977; Báti 2018; Báti – Umbrai 2020). Az étkezés módja elsősorban az oktatási intézmények által meghatározott, erről e kötetben több metszetben is olvashatunk.

¹² „A közétkeztetési rendelet meghatározza a naponta biztosítandó élelmiszerek, élelmiszercsoportok körét (zöldség, gyümölcs, gabona), a tej, tejtermék, hús, húskészítmény stb. 10 étkezési napra vonatkozó gyakoriságát és mennyiségét). Felhasználási előírásokat (például tej, tejtermék mennyisége), korlátozásokat és tilalmakat fogalmaz meg egyes élelmiszerek és ételek vonatkozásában (például allergén összetevők, zsiradék, cukor, só, szénsavas és cukrozott üdítőitalok). Meghatározza az ellátás során biztosítandó étkezésekkel kapcsolatos követelményeket (például étrend tervezési szabályok, nyersanyag kiszabati ív, változatossági mutató), tájékoztatási kötelezettséget ír elő a számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalom, a számított sótartalom, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevők vonatkozásában. Előírja a diétás étkeztetés feltételrendszerét, meghatározza a szolgáltatók személyi feltételeit, illetve a hatósági ellenőrzések rendszerét.” <https://www.fhgasztró.hu/rolunk/ettermek-uzemeltetese/>; https://ogyei.gov.hu/dynamic/utmutato_hatosagi_ell20180903.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

¹³ Beardsworth – Keil 1997; vagy például Andor 1997b a hús különleges társadalmi szerepéről.

¹⁴ Az, hogy milyen apró részletek is befolyásolják az emberek viselkedését, jól illusztrálja Tahler, a viselkedési közgazdaságtan kiemelkedő képviselőjének kísérlete, miszerint egy svédasztalos menzán az ételek áthelyezésével 25%-kal növelték egyes ételek fogyasztását (Tahler – Sunstein 2011).

Alternatív lehetőségek

A gyermekek nem otthoni étkezésének piaci, alternatív megoldási lehetőségei, például étterembe, étkezdébe való befizetés, étel rendelés,¹⁵ büfében vásárlás stb. – ha egyáltalán elérhetőek, nagyobb településeken elsősorban –, drágábbak, mint a közétkeztetés. Egyes (iskolán kívüli) alternatív szolgáltatás elérhetőségét a gyermek életkorán és a szülők jövedelmen túl korlátozhatja az iskolában eltöltött idő is, például, ha a gyermek sokáig benn van az iskolában.¹⁶

A mindennapi otthoni főzés mint alternatíva explicit¹⁷ és főleg implicit¹⁸ ráfordításait érdemes a háztartási munkamegosztásba ágyazódva értelmezni. Magyarországon az úgynevezett „nemek forradalma” – amikor a férfi kenyérkeresői modellen alapuló társadalmi status quo felborult, s a nemek társadalmi helyzete sokféle szempontból (foglalkoztatás, oktatás, egészségügyi helyzet, politikai részvétel stb.) közeledett egymáshoz – részben a szocializmus időszakában lezajlott, amikor jelentősen növelték a nők munkaerő-piaci részvételét (Nagy 2014; Nagy – Fodor 2015). A kétkeresős családmodell általánossá válásával azonban a férfi szerepek kevésbé változtak, s továbbra is erős maradt a patriarchális család ideája (Esping – Andersen 2009; Nagy 2014). A hazai családok legtöbbszörében a nő is dolgozik, s e mellett otthon a „hagyományos munkamegosztás” jellemző, azaz a háztartás és gyermekek terhei is nagyrészt rá hárulnak. Mindebből az is következik, hogy a „rossz menza” otthoni étkezéssel/csomagolással való kiváltása – beágyazódva az otthoni munkamegosztás egyenlőtlenségébe – döntően a nők terheit növeli.

¹⁵ Sok iskola ezt nem engedélyezi.

¹⁶ „A Nemzeti alaptanterv módosítása iránti társadalmi igény elementárisan és egyértelműen arra mutatott, hogy az általános és a középiskolákban jelentős mértékben csökkenteni kell a tanulók számára kötelező, valamint a kötelező és választható órák összeadott heti óraszámát, valamint az egy tanítási napon megtartható tanórák számát.” A 2020-ban módosított Natról: Petróczy 2020 https://www.petroczygabor.hu/cikkek/igazgato_kollegaknak/modositott_nat_bevetese.html (Letöltés: 2022. 07. 20.)

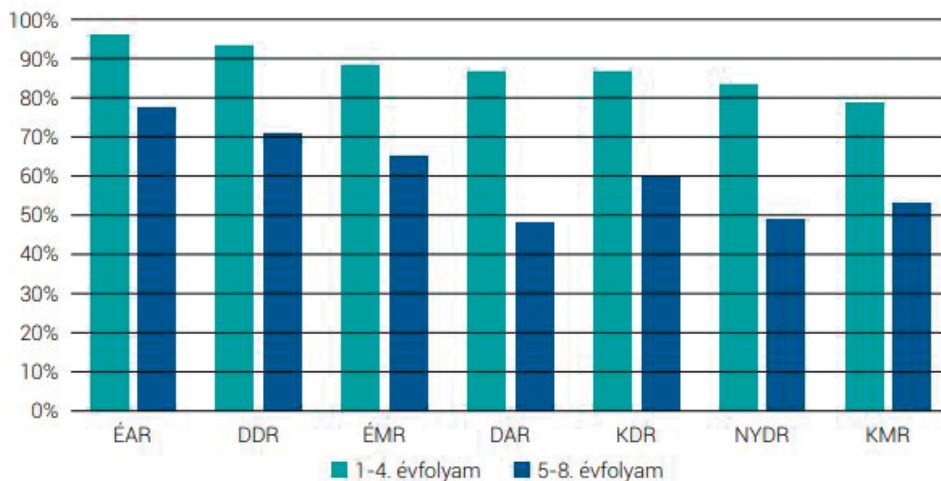
¹⁷ Például a főzés nyersanyagának költségei, a felhasznált energia (gáz) ára.

¹⁸ A menü megtervezésére és kivitelezésére fordított idő, energia költsége. A házimunka költségeinek becslésére a közgazdaságtanban kétféle módszer terjedt el. Az egyik szerint azt kell vizsgálni, hogy ugyanezt a szolgáltatást a piacon mennyiért lehet beszerezni. A másik becslési mód szerint azt kell kiszámolni, hogy a házimunka végzője mekkora jövedelemről/bevételtől mond le, hogy a házimunkára fordított időben nem fizető munkát végez.

Jövedelem

Az egy főre eső GDP és a közétkeztetésben való részvétel kapcsolata a 2. ábra és a 6. táblázat adatainak összevetéséből egyértelműen kirajzolódik.

2. ábra: A gyermek-közétkeztetés igénybevétele az általános iskolákban régiók¹⁹ szerint 2017-ben (%) (ÉA: Észak-Alföld, DD: Dél-Dunántúl, ÉM: Észak-Magyarország, DA: Dél-Alföld, KD: Kelet-Dunántúl, NYD: Nyugat-Dunántúl, KM: Közép-Magyarország)

Forrás: OGYI Országos iskolai menza körkép, 2017: 11. <https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

6. táblázat: Az egy főre jutó bruttó hazai termék régió szerint 2017-ben (ezer forint) (ÉA: Észak-Alföld, DD: Dél-Dunántúl, ÉM: Észak-Magyarország, DA: Dél-Alföld, KD: Kelet-Dunántúl, NYD: Nyugat-Dunántúl, KM: Közép-Magyarország)

Régió	ÉA	DD	ÉM	DA	KD	NYD	KM
GDP/fő	2567	2709	2764	2868	3747	4210	6082

Forrás: KSH STADAT, www.ksh.hu (Letöltés: 2022. 06. 04.)

A 2. ábra oszlopdiagramja Magyarország régióinak sorrendjét mutatja az általános iskolai közétkeztetés igénybevételének csökkenő arányai szerint. Az alatta lévő 6. táblázat szintén a hazai régiók sorrendjét mutatja az egy főre eső GDP növekvő nagysága alapján. A kétféle sorrend egybeesik. Azaz, minél nagyobb a régió egy főre eső GDP-je, annál kisebb a közétkeztetés igénybevétele az ál-

¹⁹ https://www.ksh.hu/teruletiasz_regiok (Letöltés: 2022. 06. 04.)

talános iskolában. Közgazdasági értelemben persze az egy főre eső GDP nem szinonimája a fizetőképes keresletnek, de szorosán korrelál vele, azaz megköcskázthatjuk azt a feltételezést, hogy az alacsonyabb jövedelem magasabb igénybevételi aránnyal jár együtt. A jelenlegi makrogazdasági folyamatokat tekintve a jövedelmek reálértékének csökkenésére, azaz e tényező hatásának erősödésére számíthatunk. A relatíve olcsó térítési díj persze pont ezt a szociális szempontot szolgálja, hogy az alacsony(abb) jövedelem se legyen a gyermekek (egészséges) napi étkezésének gátja. Összefoglalva, a gyermekszám csökkenése ellenére a gyermekétkeztetésben résztvevők száma és aránya enyhén növekszik. Minél fiatalabb gyermekekről és minél szegényebb régióról van szó, annál magasabb az igény a szolgáltatásra.

A kínálatról

A magánjavak piacain a gazdasági cselekvők profitmotívuma és a verseny többnyire automatikusan kirostálja a legkevésbé hatékony szereplőket, azonban a gyermek-közétkeztetés kínálata – szociális szempontok okán – a települési önkormányzatok törvény által meghatározott kötelezettsége. Adódik a kérdés, hogy az önkormányzatok esetében, ahol hiányzik a közvetlen profitmotívum, léteznek-e, illetve mennyire erősek a *hatékonysági törekvések* (Mike 2013).

Mike úgy ítéli meg, hogy a „közsféra más szegmenseihez képest itt viszonylag erősek a hatékonyság irányába ható erők” (Mike 2013: 2), hisz a közétkeztetés minősége a helyi politikai versenyen keresztül visszahat a döntéshozókra (Salmon 1987). Becslések szerint²⁰ a menza minősége a polgárok 70%-át érinti (szülőknön, nagyszülőknön keresztül), másrészt a költségeket az érintettek a legtöbb közszolgáltatásnál jobban érzékelik a térítési díjak révén, így nagyobb valószínűséggel kérik számon a megválasztott politikai képviselőknön. A gyermek-közétkeztetés *finanszírozásába* az önkormányzatok mellett a központi költségvetés és a térítési díjakon keresztül a szülők is „beszállnak”.

²⁰ Interjú egy megyeszékhelyi önkormányzat közbeszerzésekkel foglalkozó osztályának vezetőjével. (Az interjút szerző készítette 2022 tavaszán.)

7. táblázat: A gyermek-közétkeztetés finanszírozása²¹

Szülők	Állam (Központi költségvetés)	Önkormányzat
Térítési díj 20%	Üzemeltetési és bértámogatás 50%	30%

A költségek megoszlásának fönti (7. táblázat) becslése szerint a költségek durván felét a központi költségvetés állja, a másik fele a szülők által befizetett térítési díjából és az önkormányzatok közhatalmi bevételeiből finanszírozzák. A térítési díjak nagyságát az önkormányzat határozza meg,²² azt, hogy milyen feltételek mellett kell ingyenesen vagy kedvezményesen nyújtani a szolgáltatást, központi-lag szabályozzák.²³

A magánjavak közszolgáltatásként nyújtásának alternatív módjai

Az önkormányzatok által kínált gyermek-közétkeztetés esetében is az első alapvető kérdés, *hogy elvileg melyek lehetnek a közszolgáltatás nyújtás alternatív módjai (alternative service delivery) illetve, hogy ezek közül melyik megoldás a leghatékonyabb* (Szalai 1999). Az önkormányzat előállíthatja a szolgáltatást saját maga, illetve magánszervezetek által is megoldhatja a feladatellátást. Utóbbi esetben többféle konstrukció is elképzelhető, például a kiszervezés (outsourcing, vagy contracting out), a PPP,²⁴ az utalványok rendszere,²⁵ hogy a leggyakrabban előfordulókat említsük.

A közszektor hatékonyabbá tételének igénye világszerte összekapcsolódott/összekapcsolódik azzal a gyakorlattal, hogy a kormányzat magán szereplőket von be a közszolgáltatások nyújtásába (Bouckaert et al. 2010). A gyermek közétkez-

²¹ E becslés az egyik megyeszékhely önkormányzatának közbeszerzésekkel foglalkozó osztályának vezetőjével készített interjúból származik.

²² Nem teljesen önállóan. Például a Covid időszak alatt díjemelési tilalmat rendeltek el.

²³ Lásd 10. lábjegyzet.

²⁴ Public-private partnership, (köz- és magánegyütműködés, rövidítve PPP) a közfeladatoknak a közsféra és a magántőke együttműködésében történő ellátását jelenti. A közfeladat ellátásához szükséges létesítmények, intézmények, eszközök tervezésébe, létrehozásába, fenntartásába, finanszírozásába és üzemeltetésébe az állam bevonja a magánsektort. A közszereplő a beruházás értékét és az üzemeltetés költségeit az üzemeltetőnek fizetett díj formájában téríti meg. Az üzemeltetési periódus végén a vagyon és az üzemeltetési jogok a közszereplőre szállnak át.

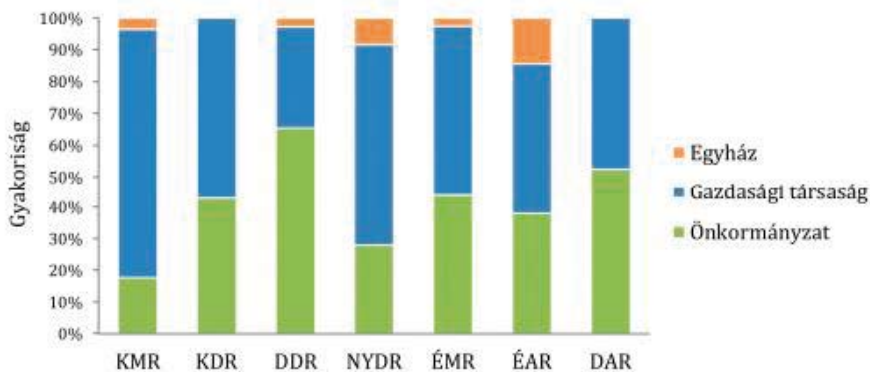
²⁵ A közszolgáltatás célzottjai utalványokat (kvázi pénzt) kapnak, amit a piacon célzottan elkölthetnek.

etés esetében a magánszereplők bevonásának gyakorlata a kisserződés, amely egyfajta köztes út a kormányzattól független, magánúton történő előállítás és a házon belüli kormányzati termelés között.

A bürokrácia közgazdaságtana szerint a költségvetési szervek működése során a hatékonyság könnyen sérülhet az információs asszimetria okán. Az információs asszimetria értelmében az intézmény (például főzőkonyha), bár jobban tudja, mint a finanszírozó, hogy miképpen tudna hatékonyabban működni, ennek az információnak a nyilvánosságra hozatalában nem érdekelt. Önerdeke²⁶ felülírhatja a társadalom által elvárt teljesítmény maximalizálását (Szalai 2007).

Az önkormányzati tapasztalatok is egybecsengenek a fentiekkel. Ezek szerint²⁷ is egy szolgáltató cég bevonása hatékonyabb, olcsóbb előállítási módja az ételnek, mint a házon belüli előállítás. Szolgáltatók bevonása esetén, azok profitérdekelt-sége miatt erősebb lesz a beszállítók versenyeztetése, a maradék minimalizálására való törekvés, az alkalmazottak tevékenységének ellenőrzése stb.

3. ábra: A főzőkonyhák üzemeltetői szerinti megoszlása 2013-ban
(ÉA: Észak-Alföld, DD: Dél Dunántúl, ÉM: Észak-Magyarország, DA: Dél-Alföld, KD: Kelet-Dunántúl, NYD: Nyugat-Dunántúl, KM: Közép-Magyarország)

Forrás: OGYÉI Menzakerkép 2013: 13. (Letöltés: 2022. 06. 04.)

A fenti (3.) ábra a hazai óvodai/iskolai főzőkonyhák üzemeltetői szerinti megoszlását mutatja. Az adatok értelmezésekor ne feledkezzünk meg arról, hogy a főzőkonyhák számának megoszlásáról van szó, amiből nem látjuk az egyes főzőkonyhák kapacitásainak különbségeit. Nagy valószínűséggel az egyházi és az ön-

²⁶ Kevesebb munka, az étel/maradék hazavitele stb.

²⁷ Interjú az egyik megyeszékhely önkormányzatának közbeszerzésekkel foglalkozó osztályának vezetőjével.

kormányzati főzőkonyhák jóval kisebbek és kevesebb gyermeket látnak el, mint a gazdasági társaságok által üzemeltetett főzőkonyhák, azaz a főnti arányok nem mondanak sokat arról, hogy a gyermekek étkeztetése milyen arányban oszlik meg a főnti üzemeltetők között. Sajnos utóbbiról nincsenek pontos adataink, de feltevezésünk szerint a gazdasági társaságok által étkeztetett gyermekek a főnti arányoknál jóval nagyobb súlyt képviselnek az önkormányzat (és az egyházak) által üzemeltetett konyhák által étkeztetett gyermekek arányához képest.

A szerződéses partner kiválasztásának módja

Ha az önkormányzat magánszereplőket von be szerződés útján, a következő kérdés a szerződéses partner kiválasztásának módja, különös tekintettel a verseny és az összejátszás, illetve az átláthatóság és a korrupció kérdéseire (Tátrai 2009; Mike 2013). Elvileg a kiválasztás akkor a leghatékonyabb, ha nyilvánosan, átlátható módon, az eladók versenyhelyzetének erősítésével zajlik. Ennek egyik lehetséges eszköze a közbeszerzési eljárás.

Magyarországon „Amennyiben tehát a szolgáltatást az állami szervek külső szolgáltatóra akarják bízni, akkor ehhez bizonyos értékhatár felett – az egyes kivételek fennállásának hiányában – közbeszerzési eljárást kell lefolytatniuk. [...] A közbeszerzési eljárások lényege, hogy az állami szerv az eljárás keretében versenyezteti a szolgáltatást biztosítani képes vállalkozásokat, majd a legkedvezőbb ajánlatot²⁸ benyújtó vállalkozással köt szerző-

²⁸ 2020 végén jelent meg a közétkeztetéssel kapcsolatos közbeszerzésekre vonatkozó 676/2020. (XII. 28.) Korm. rendelet, amelynek fő célja a közétkeztetés minőségének javítása. Az előírást a 2021. szeptember 1-jét követően megkezdett közbeszerzésekre kell alkalmazni.

A rendelet előírja, hogy a közétkeztetésben 2022-től legalább 60%, 2023-tól legalább 80% arányt kell kitennie a rövid ellátási láncban beszerzett termékeknek, illetve a helyi élelmiszer termékeknek.

A közbeszerzési pályázaton induló közétkeztetési szolgáltatást nyújtó gazdasági szereplők pályázatához a 3 évnél nem régebbi főzőkonyha minősítéseket* is csatolni kell.

A rendelet 5.§ (1) pontja kimondja, hogy „Az ajánlatkérő nem alkalmazhatja a legalacsonyabb ár szempontját egyedüli értékelési szempontként közétkeztetési szolgáltatások esetében.” Az új szabályok alapján „előnyben részesülnek” például azon pályázók, melyek a rövid ellátási láncban beszerzett termékekből, illetve a helyi élelmiszer termékekből a kötelezően előírt aránynál nagyobb arányban használnak fel termékeket; a fogyasztói visszajelzéseket figyelembe veszik, azokat dokumentálják; az előírtnál többször adnak zöldséget és gyümölcsöt; diétás étkezés biztosítását is vállalják.

dést. [...] Az eljárás során különösen fontos a transzparencia, valamint az egyenlő bánásmód alapelveinek betartása.” (Nyikos – Soós 2018: 34)

Az érintettek véleménye szerint azonban a közbeszerzési szabályozás önmagában nem tud gátat szabni a tisztességtelen versenynek. A közvélemény azt feltételezi, hogy a közbeszerzések döntő többségében a pályázat kiírója az előre kiválasztott vállalkozó számára alakítja ki a pályázat feltételeit (Tátrai 2009), verseny helyett patrónus-kliens viszonyba ágyazódva.²⁹

A szolgáltató és az önkormányzat együttműködése

A harmadik vizsgálható/vizsgálendő terület a két fél, a szolgáltató és az önkormányzat közötti együttműködés módja (Mike 2013). A két fél közötti együttműködés legfontosabb formális eleme a szerződés. A közbeszerzések estében az írásbeliség alapvetően nagy hangsúlyt kap, nem csak gazdasági okokból kell valamit szerződésbe foglalni, hanem az átláthatóság okán is, hogy az együttműködés részletei mások számára is megismerhetők legyenek. E nélkül valószínűleg az együttműködés több részlete maradna a szóbeliség, az informalitás körében (Mike 2013). Mike kutatása során, mikor is az intézményi közgazdaságtan tálaján elemzett közétkeztetési szolgáltatási szerződéseket, abból indult ki, hogy a szerződések tartalma és azok különbségei csak úgy érhetők meg, ha azt felek közötti együttműködés tágabb struktúrájába³⁰ beágyazottnak értelmezzük.

Kapcsolódó jogszabályok: Az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény (Éltv.) 23.§ (5) 676/2020. (XII. 28.) Korm. rendelet a közétkeztetés tárgyú közbeszerzések tekintetében alkalmazandó eljárások sajátos szabályairól. A rendeletek hatályos változata: <https://njt.hu/> (Letöltés:2022. 06. 04.)

²⁹ A szívességi cserekapcsolatok fontos kritériuma a felek szimmetrikus társadalmi helyzete, ahol a felek töreksenek arra, hogy szimmetrikus viszonyukat meg is tartsák, azaz a kapott szívességeket maradéktalanul „megfizessék”. Vannak azonban olyan helyzetek, amikor a szívességet adó és kapó társadalmi pozíciója nem azonos, ami a szimmetriát is megbontja. A kedvezőbb társadalmi pozícióban lévők ugyanis törekedhetnek arra, hogy több szívességet nyújtsanak, mint amennyit kapnak, ezáltal tartósan lekötözik klienseiket. Az ilyen viszonyt szokás patrónus – kliens viszonyoknak nevezni, ami megjelenhet akár munkaszervezeten belül, de azon kívül is a piaci koordináció kiegészítőjeként (Kuczai 2011: 66).

³⁰ Ami „... magában foglalja a szerződéses ígéretek érvényesítését támogató egyéb mechanizmusokat is, így például a piaci hírnévhez kapcsolódó szankciókat, a biztosítékok cseréjét a szerződő felek között, külső szakértők bevonását a vitás kérdések rendezésébe, a kapcsolaton belüli bizalmi normák kialakulását stb.” (Mike 2013: 3)

A tevékenység komplexitása, a tranzakciók bizonytalansága nem teszi lehetővé, hogy minden mozzanatot szerződés szabályozzon, így azon túl fontos szerepet kapnak az együttműködés informális elemei is. Az olyan körülmények, mint hogy például a vállalkozónak kapcsolatspecifikus beruházásokat³¹ kell végeznie, avagy a teljesítmény bizonyos dimenzióinak³² nehéz mérhetősége stb., mindkét fél számára felértékeli a másik iránti bizalom szerepét.

Szolgáltatók, beszállítók

A *szolgáltatók versenyéről* megállapíthatjuk, hogy elvileg könnyű a közétkeztetési piacra való belépés,³³ de a főntiek miatt a gyakorlatban mégsem. Minél nagyobb az ellátandó terület/létszám, annál nagyobb a kockázat (mindkét fél oldaláról), annál inkább felerősödik a bizalom, a felek korábbi tapasztalatainak szerepe,³⁴ azaz annál kisebb a verseny.

A szolgáltató magánvállalkozás esetében feltételezhetjük, hogy alapvető a hatékonysági cél, a profitmotívum. Miután a profit a bevételek és a kiadások különbsége, és a várható bevételek a szolgáltató és az önkormányzat közötti szerződés meghatározza, a szolgáltató törekedni fog a költségei minimalizálására, az optimális üzemméret³⁵ elérésére.

A szolgáltatót terhelik a (kapcsolat)specifikus eszközök beruházásai, karbantartása, a dologi kiadások, az üzemeltetés költségei, a humán erőforrás költségei (jellemző a munkaerőhiány), a minden napi főzés konyhakész alapanyagainak beszerzési költsége.

A szabályozás arra próbálja ösztönözni a közétkeztető cégeket, hogy *beszállítóik* kiválasztásakor részesítsék előnyben a helyben termelt, hazai nyersanyagokat a főzés alapanyagainak beszerzése során, minél rövidebb *beszerzési láncokat* kialakítva.³⁶

³¹ Olyan beruházás, ami szorosan kötődik a közétkeztetéshez, és amit más tevékenység esetében nem lehet használni.

³² Például olyan szubjektív tényező, mint az íz.

³³ Bizonyos előírásoknak, feltételeknek meg kell felelni, például diatetikus alkalmazása, de lehet bérelni konyhát, eszközöket.

³⁴ E vélemény az egyik megyeszékhely önkormányzatának közbeszerzésekkel foglalkozó osztályának vezetőjével készített interjúból származik.

³⁵ Az optimális üzemméret az a kibocsátás, ami a legkisebb átlagköltséggel jár.

³⁶ 2022. január 1-jétől a beszerzett termékek összértékének legalább 60%-a, 2023. január 1-jétől pedig már 80%-a rövid ellátási láncokon keresztül érkezik, illetve helyi élelmiszertermékekből származhat. (Tiszai 2022) E törekvés mögött többféle cél is meghúzódik. Egyrészt az egészségés helyben termelt (kisebb szállítási költség) alapanyagok preferálása, másrészt a helyi gazdaság élénkítése.

A kistermelő és a főzőkonyha közé nem ékelődhet be az élelmiszerek kezelését, tisztítását, konyhai előkészítését, tárolását végző harmadik vállalkozás, a kistermelő közvetlenül kellene, hogy ellássa a közétkeztetőt. A helyi termelők esetében azonban nemcsak az problematikus, hogy nem képesek előre tisztított, előkészített, konyhakész alapanyagot szállítani, jellemzően a kapacitásaik sem elegendők a (nagyobb főzőkonyhák által) kívánt mennyiségekhez, nem beszélve a jogszabályok által megkövetelt minőségi tanúsítványok meglétéről. Korlátozott azon helyi termelő beszállítók száma, akik erre képesek. A főzőkonyhák infrastruktúra és humán erőforrás hiányában szintén képtelenek tárolni és feldolgozni a kistermelők által szolgáltatni képes nyersanyagokat. A konyháknak a főzéshez azonban minden nap, „just in time”³⁷ megfelelő mennyiségű konyhakész alapanyagra van szüksége. Ez legolcsóbban és legegyszerűbben a nagy kereskedelmi láncokból szerezhető be.

A kereskedelmi láncokból történő beszerzés előnyei (Tiszai 2022):

- olcsó(bb),
- egy helyen beszerezhető minden alapanyag, konyhakész formában,
- átutalással vagy kártyával lehet fizetni,
- bizonyos mennyiség felett házhoz viszik és ki is pakolják az árut,
- az alapanyagok dokumentáltsága minden esetben megfelelő, ebből következően a hatósági elmarasztalás kockázata kisebb.

A költségcsökkentés okán a helyi kis főzőkonyhák jelentős részben felszámolásra kerültek, a jelenleg működő, meglévő főzőkonyhák nagyobb területeket, nagyobb étkezői létszámot látnak el. A Magyar Közétkeztetők Szövetsége adatai szerint egy tagcégre 4-6000 fogyasztó (Tiszai 2022) jut.

A tapasztalatok szerint a helyi, kisebb főzőkonyhák szorosabb személyes kapcsolatban (közvetlen kommunikáció és visszajelzés) állnak az oktatási intézményekkel, rugalmasabban tudnak reagálni a helyi igényekre; a gazdasági kényszerek és hatósági előírások azonban a „nagyüzemi főzés” standardizáltabb irányába terelik a folyamatokat.

Zárszó

Hosszú távon tekintve, a modern társadalmak kialakulásával a táplálkozásban kétirányú folyamat ment végbe. A nagyüzemi termelés delokalizálódásával párhuzamosan a táplálkozás egyre inkább elszakadt az évszakoktól, csökkent a kü-

³⁷ Kb: éppen időben.

lönbség a városi/vidéki, a hétköznapi/ünnepi evés között. Csakúgy csökkent a szélsőséges különbség a társadalom különböző pólusain lévő táplálkozása tekintetében. E különbségek csökkenése együtt járt a választék növekedésével, akkor is, ha a nagyüzemi módon létrehozott ételek fogyasztását sokan az evés regressziójaként (Andor 1997a) értelmezték (Beardsworth – Keil 1997; Mennel 1997). Az étkezés a lokális identitás megjelenítése irányából az uniformizáció felé mozdulása (Várkonyi-Nickel et al. 2019: 133) a korábbi korlátok bontása mellett a korábbi előnyöket is negligálta. A helyi specialitások feltámasztása azonban már sok helyütt megkezdődött.

Hasonló folyamatot figyelhetünk meg rövidebb távon a menzák esetében. A lokális alapanyagokból, a helyi társadalomba ágyazott szereplők által a kis főzőkonyhákban készített ételeket kiszorítani látszik az ugyanannyi pénzből – nagyüzemi módon – több ételt előállítani képes, nem szükségszerűen helybeli, nagyobb főzőkonyhák kínálata. Feltételezhetjük, hogy a jelen/jövőbeni gazdasági nehézségek hatása a menza nagyobb arányú igénybevételéhez vezethet a csökkenő gyermekszám ellenére is. Más oldalról az emelkedő költségek egyre nehezebb helyzetbe hozzák a finanszírozásban résztvevőket és a szolgáltatás előállítóit. A költségek fékezésének igénye mindinkább a költséghatékonyabb, nagyobb kapacitású főzőkonyhák térnyerését eredményezheti. E főnti folyamatokhoz kapcsolódó kihívásokra, kényszerekre kell válaszolni, illetve az e struktúrában rejlő lehetőségeket kell kiaknázni.

IRODALOM

ANDOR Mihály

1997a Az élelem megész bennünket. *Replika*, 27. évf. 83–84.

1997b Húsosfazék, avagy a hús különleges társadalmi szerepe. *Replika*, 27. évf. 117–142.

BÁTI Anikó

2018 *Mai menü. Néprajzi tanulmányok a változó táplálkozáskultúráról.* (Életmód és tradíció 16.) Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet.

BÁTI Anikó – UMBRAI Laura

2020 Népkonyhán enni Budapesten. Verziók és averziók a közétkeztetés történetéből (1860–1939) *Ethno-Lore*, XXXVII. évf. 55–96. https://nti.abtk.hu/images/evkonyv/2020/bati_umbrai.pdf (Letöltés: 2023. 03. 14.)

BEARDSWORTH Alan – KEIL Teresa

1997 A modern táplálékrendszer kialakulása. *Replika*, 27. évf. 93–101.

BOUCKAERT Geert – VOETS Joris – HERDT Dries De

2010 *Local government in the EU at a glance: survey analysis. Preparatory paper for the High Level Meeting on Local Governance*. Public Management Institute & Policy Research Centre on Governmental Organization in Flanders. https://steunpuntbov.be/rapport/Bouckaert_vets_derdt_2010_Lal%20government_EU_glance_survey_analysis_20101216.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

CULLIS John – JONES Philip

2003 *Közpénzügyek és közösségi döntések*. Budapest: AULA.

ESPING-ANDERSEN Gosta

2009 *The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity.

DEÁK Ferenc

2014 *Kistermelői és helyi termékek jelentősége a közétkeztetésben* Vidékfejlesztési Minisztérium Élelmiszerlánc-felügyeleti Főosztály. docplayer.hu/2990546-Kistermelői-es-helyi-termékek-jelentosege-a-közétkeztetésben.html (Letöltés: 2022. 06. 04.)

HIRSCHMAN Albert O.

1995 *Kivonulás, tiltakozás, hűség*. Budapest: Osiris.

HOFFMAN István

2009 *Önkormányzati közszolgáltatások szervezése és igazgatása*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

KUCZI Tibor

2011 *Kisvállalkozás és társadalmi környezet* Jelenkutató Alapítvány. https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/7441/0010_2A_11_Kuczi_Tibor_Kisvállalkozas_es_tarsadalmi_kornyezet.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés: 2022. 06. 04.)

LAPSÁNSZKY András

2009 A közszolgáltatás fogalmának, tartalmának, tagolásának általános alapjai a hírközlési szolgáltatási rendszer mintáján keresztül. *Jog, Állam, Politika*. 1. 3. évf. 66–109. <https://dfk-online.se.hu/images/J%20C3%81P/2009/3/Laps%20C3%A1nszky.pdf> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

LOSONCZI Ágnes

1977 *Az életmód az időben, a tárgyakban és az értékekben*. Budapest: Gondolat.

MENNEL Stephen

1997 Csökkenő különbségek, növekvő választék. *Replika*, 27. évf. 93–10.

MIKE Károly – SZALAI Ákos

2012 Önkormányzati szerződések közgazdasági elemzése: A közétkeztetési szolgáltatási szerződések tanulságai. *Pro Publico Bono*, Támop különszám: 1–20. www.propublicobono.hu/pdf/Mike_Szalai.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

MIKE Károly

2013 Az írott szerződések szerepe a hosszabb távú üzleti kapcsolatokban: a közétkeztetés példája In: Katona Klára – Szalai Ákos (szerk.): *Hatékony-e a magyar jog?* 287–323. Budapest: Pázmány Press.

MOLNÁR Szilvia

2020 *Az óvodai közétkeztetés, – mint az egészségtudatosság formálásának, a táplálkozási magatartásnevelés egyik színterének – megítélése a szülők és az élelmezésvezetők részéről.* Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem Patológiai Tudományok Doktori Iskola. http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

NAGY Bea

2014 Nemek forradalma? Közeledés a nemek helyzetében. *Replika*, 85–86. évf. 177–191. https://www.replika.hu/system/files/archivum/85-86_11_nagy.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

NAGY Bea – FODOR Éva

2015 A gazdasági válság hatásai a férfiak és a nők munkaerő-piaci helyzetére Kelet-Közép-Európában. *Szociológiai Szemle*, 25. évf. 2–22. http://real.mtak.hu/37496/1/nagy_fodor.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

NYIKOS Györgyi – SOÓS Gábor Gergely

2018 *A közszolgáltatás-szervezés, a közfeladat-ellátás stratégiai szervezési ismerete.* Budapest: NKE. <http://real.mtak.hu/89943/1/Kozszervezes2018.pdf> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

Országos iskolai menza körkép OGYÉI

2008, 2013, 2017. <https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

PETRÓCZI Gábor

2020 *A módosított Nemzeti alaptanterv bevezetésével kapcsolatos szakmai teendők* https://www.petroczigabor.hu/cikkek/igazgato_kollegaknak/modositott_nat_bevezetese.html (Letöltés: 2022. 06. 04.)

SALMON Pierre

1987 Decentralisation as an Incentive Scheme. *Oxford Review of Economic Policy* Vol. 3. No. 2. 24–43. <https://doi.org/10.1093/oxrep/3.2.24>

SAMUELSON Paul A.

1954 The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*. Vol. 35. No. 4. 387–389. USA: MIT.

SAMUELSON Paul A. – NORDHAUS William D.

2012 *Közgazdaságtan*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

STIGLITZ Joseph E.

2000 *A kormányzati szektor gazdaságtana*. Budapest: KJK Kerszöv.

SZALAI Ákos

1999 *A magyar önkormányzatok közszolgáltatási lehetőségei*. Budapest: Kanadai Urbanisztikai Intézet.

SZALAI Ákos

2002 Fiskális föderalizmus. *Közgazdasági Szemle*, 49. évf. 5. sz. 424–440.

SZALAI Ákos

2007 Teljesítmény-költségvetés technikák és külhoni tapasztalatok. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás*, 2. évf. 2. sz. 149–176.

TAHLER Richard H. – SUNSTEIN Cass R.

2011 *Nudge*. Budapest: Manager Könyvkiadó.

TÁTRAI Tünde

2009 Verseny a közbeszerzési piacon. *Közgazdasági Szemle*, 55. évf. 9. sz. 835–848.

TISZAI Balázs

2022 Nem az új szabálycsavarás viszi sírba a menzás cégeket, de már eleve alig állnak a lábukon 2022. 04.21. *HVG online* https://hvg.hu/gazdasag/20220411_Nem_az_uj_szabalycsavaras_viszi_sirba_a_menzas_cegeket_de_mar_eleve_alig_allnak_a_labukon (Letöltés: 2022. 06. 04.)

VÁRKONYI-NICKEL Réka – GREINER Erika – VARGA-NAGY Veronika

2020 Hagyomány, globalizáció, előírás. A gyermek közétkeztetés társadalomformáló szerepének vizsgálata az egrí Lenkey János Általános Iskola és az ózdi Bolyki Tamás Általános Iskola példáján keresztül. *Ethno-Lore*, XXXVI. évf. 123–144.

Internetes hivatkozások

<https://portal.nebih.gov.hu/documents/1836230/83163686/Utmutato+a+koze+tkezettetes+targyu+kozbeszerzesek+tekinteteben+alkalmazando+eljarasok+sajat+os+szabalyairol.pdf> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

https://eduline.hu/kozoktatas/20190325_haromeves_kortol_kotelezo_ovoda (Letöltés: 2022. 06. 04.)

<https://ogyei.gov.hu/menza> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

https://ogyei.gov.hu/dynamic/utmutato_hatosagi_ell20180903.pdf (Letöltés: 2022. 06. 04.)

<https://www.fhgasztro.hu/rolunk/ettermek-uzemeltetese/> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

<https://csalad.hu/tamogatasok/etkezesi-dijkedvezmeny> (Letöltés: 2022. 06. 04.)

KATALIN KELEMEN

CANTEEN MARKET”. THE TYPICAL CHARACTERISTICS OF SUPPLY AND DEMAND

Keywords: sociology of economics; social context; embeddedness; entrepreneurs and enterprises.

This study examines the practice of children’s catering from an economic perspective, since the production and consumption of food is also an economic activity. In this approach, we focus on which institutions help or hinder efficiency, by which we mean the effort of an economic actor to create the greatest possible prosperity from the available (scarce) resources. Providing public catering for children – due to social considerations – is an obligation of local governments defined by law, where efficiency must also be combined with social considerations. In our thesis, we review the “dispensation mechanisms” of children’s catering as a public service, first examining the most important factors that determine the magnitude of the demand for children’s public catering, and then those that influence the supply.

